

O tragičnim događajima od prije 75 godina i sudbinama onih koji se zajedničkim imenom nazivaju „prosinačke žrtve“ hrvatska javnost malo zna. Ing. Milovan Kovačević, prokazan denuncijacijom i bez suđenja, izbjegao je sudbinu šesnaestorice obješenih. Omča od jake žice dva put mu je stezala vrat ispod čeljusti i oko glave, a on joj se oba puta oteo. Pojurio je u maglu i mrak...

Tragičan događaj koji je odjeknuo Zagrebom 21. prosinca 1943. godine osim u kratkom izvještaju o vješanju šesnaestorice u zagrebačkim novinama, drugdje nije zabilježeno tko su bile žrtve i iz kojeg su razloga vsjele, što su oni značili za grad Zagreb, za javnost, znanost, umjetnost, za svoju obitelj, kolikogod da je odjeka njihova likvidacija imala. Danas je sudbina onih koji se zajedničkim imenom nazivaju „prosinačke žrtve“ relativizirana, kao i ostalih dvjestotinjak na raznim mjestima za odmazdu obješenih Zagrepčana talaca, pa ni ulica njihova stradanja u zagrebačkoj Dubravi ne nosi njihovo ime. Jedan od zapisa vremena jest romansirani isječak povijesti u kome otac Andrija Kovačević, pravnik i književnik piše o svome sinu ing. Milovanu Kovačeviću i njegovoj kalvariji u Dubravi. Taj je rukopis iz godine 1946. za tisak priredila Zlata Bujan-Kovačević 2002. godine.

U svega petnaestak godina rada, ing. Milovan Kovačević na oko stotinjak natječajaja dobio je tridesetak nagrada. Godine 1935. imenovan je asistentom pri Katedri za graditeljstvo Tehničkog fakulteta, i bio je to sve do svibnja 1943., kad je uhićen zbog sudjelovanja u radu Crvene pomoći. (Podignut zajam za dovršenje kuće u Samoboru trošio je za kupnju lijekova i sanitetskog materijala za partizane). Nakon zatvora u Savskoj cesti, zatim u Zatvorskom odjelu Zakladne bolnice Rebro i uspješnog bijega s vješala, obreo se u Moslavačkom partizanskom odredu. Kasnije je radio u Građevnom odjelu ZAVNOH-a u Topuskom i surađivao u Odjelu arhitekture prve Vlade NRH. Nakon rata Ministarstvo građevina povjerava mu regulaciju grada Zadra. Iako ocijenjen kao stručnjak visokih kvaliteta, ostaje razočaran jer mu nije prihvaćena kandidatura na natječaju za nastavnika na Katedri za arhitektonsko projektiranje na njegovom matičnom fakultetu 1945., a zabrinjava ga i to - kako zapisuje u dnevnički notes - što se iza rata „prebrojava tko je koji“. Štoviše, on je pod svojevršnom paskom, jer iz vrhova Partije izražavana je opetovana sumnja u njegov bijeg. Kad se teško razbolio, njegovo slanje na liječenje u Moskvu bilo je uvjetovano ulaskom u KPJ, što je odbio. Umro je ubzo nakon svršetka rata, 29. srpnja 1946. u svojoj četrdesetprvoj godini od posljedica ratnih zatvorskih mučenja.

Iskaz Milovana Kovačevića kao sudionika tragičnog događaja ima vrijednost jedinstvenog dokumenta o likovima iz zatvora u Savskoj, ali i o posljednjim trenucima nekih supatnika što su s njim odvedeni u Dubravu na vješanje, od kojih ni jedan nije iz njegove grupe, ali s njima je dijelio sudbinu u Savskoj i u bolničkom zatvoru na Rebru. Ponajviše spominje mladoga profesora Bogdana Ogrizovića, predsjednika Narodnooslobodilčkog odbora Zagreba, sina poznatog pisca Hasanaginice Milana Ogrizovića, te nesretnog krojača Ljubomira Stankovića s kojim je bio vezan pri vođenju na vješanje. Ostali njegovi supatnici u tom tragičnom času bili su: prof. Radovan Reiherzer, novinar Petar Mihočević, pravnik i umirovljeni satnik Ljubomir Sokolović, viši tajnik u Ravnateljstvu za promet Josip Šolaja, krčmar iz Granešine Pavao Budisavljević, te Istranin Pio Jurčić iz drugog kamiona, za koga je tek kasnije saznao da je također pobjegao ispod vješala. Ostale nije poznao (Alojz Kocmur, Ivan Šimecki, Antun Puklavec, Stjepan Kozjak-Grandža, Nikoola Truta, Ivan Lepušić)

Poput mnogih Zagrepčana Kovačević je bio ukopčan u lanac koji je slao u „šumu“ lijekove i druge potrepštine. Međutim, jedna je karika pod mukama progovorila, tako da će i on biti uhićen, čime je počela njegova viemjesečna golgota. Onako velikodušan, Kovačević nije optuživao onoga koji ga je odao. Zbile su se nevjerojatne okolnosti oko uspješnog bijega. Pri vješanju tako velike grupe ne bi se očekivala tolika nesmotrenost krvnika. Prema izjavama očevidaca iz okolice, ali i drugih sudionika (primjerice električara, koji je bio prisiljen pripremati vješala), većina izvršilaca bila je teško pijana, čak i oni koji inače nisu običavali piti. Ovo je vješanje bilo osim onog trojice željezničara 3. prosinca u Podsusedu, prvo većega obima. Uz druge okolnosti: kišna maglena noć, prekratke ljestve, nesmotrenost i nepažnja prema stvarnom stanju vješanoga, duševno stanje samih krvnika čemu se nadodao strah od moguće blizine i napada partizana, također i slučajna otmica ustaškog satnika dan prije, zbog koje se nisu usudili slijediti pobjegloga; zatim slučajno udaljavanje od vješanoga, slučajani prolaz druge grupe koja čini nevidljivim pokrete vješanoga - ipak je bilo najvažnije Kovačevićovo racionalno korištenje svih tih činilaca i upravo jedinstvena osobna snaga prisebnosti koju je bezuspješno pokušao prenijeti i na preostalu dvanesticu iz svoje grupe.

Za Kovačevića nije bilo gotovo ni kad su ga dizali na stup s kukom s koje je visjela omča. Gdje bi svatko drugi klonuo, ah, ne vijedi se više opirati, on je smogao volju da se dalje bori. I pobijedio je smrt.

Bojan Miroslavljev